

УДК 342.922:347.77

В. В. Колесніченко

ПОНЯТТЯ «СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ» ТА КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ

Проблема реалізації норми ст. 41 Конституції про право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1] передбачає вирішення комплексу завдань, одним з яких є вдосконалення державних гарантій реалізації зазначеного права шляхом належної правозахисної діяльності уповноважених на це суб'єктів.

В.Д. Базилевич наводить положення доповіді Міжнародної фінансової корпорації (МФК) «Захист інтелектуальної власності, прямі капіталовкладення та трансфер технологій» (1995 р.), в яких наголошено на прямому впливові на обсяг і структуру іноземних інвестицій стану захисту інтелектуальної власності в тій чи іншій країні. Вчений підкреслює обумовленість необхідності охорони й захисту прав інтелектуальної власності такими потребами: створення цивілізованого ринкового середовища, надійного захисту суб'єктів господарювання від недобросовісної конкуренції, пов'язаної з неправомірним використанням об'єктів інтелектуальної власності; захисту економічної безпеки держав за умов глобалізації світогосподарського розвитку, створення сприятливих умов для трансферу нових технологій; захисту інтересів суспільства щодо вільного доступу до світової інтелектуальної скарбниці тощо [2].

У наукових публікаціях питання правового захисту інтелектуальної власності було опрацьоване переважно вченими, які працювали, а деякі й нині продовжують плідно працювати в галузі цивільного права і процесу. Слід виділити наукові дослідження О.О. Підпригори, Т.М. Підлубної, О.В. Ришкової, О.М. Мельник, Р.О. Стефанчука, Р.Б. Шишки та інших науковців. У дослідженнях з адміністративного права питання правового статусу суб'єктів захисту права інтелектуальної власності аналізували І.С. Кравченко, О.Ш. Чомахашвілі. Слід виділити монографічне дослідження О.І. Харитонові, присвячене проблемі правовідносин інтелектуальної власності, в межах якого науковець дослідила сутність і зміст цивільних та адміністративних правовідносин [3, с. 84–104].

Водночас проблема визначення поняття суб'єкта захисту права інтелектуальної власності та кола таких суб'єктів залишається актуальною.

Вирішення зазначеної проблеми залежить від сприйняття сутності категорії «захист» щодо права інтелектуальної власності, адже підхід, покладений в основу визначення цієї категорії, дозволить окреслити межі захисних правовідносин, тим самим сприяючи визначенню кола суб'єктів правозахисної діяльності.

Правова доктрина та чинне законодавство дозволяє виділити декілька видів правового захисту – цивільно-правовий, кримінально-правовий, адміністративно-правовий. Сутність цивільно-правового захисту постає із приписів Цивільного кодексу України, ст. 432 якого встановлено, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності відповідно до ст. 16

цього Кодексу. При цьому зміст права інтелектуальної власності визначається не лише Цивільним кодексом України, а й іншими законами (ч. 2 ст. 418 Цивільного кодексу України) [4]. Сутність і зміст кримінально-правового захисту ґрунтується на приписах кримінального законодавства, а підставою виникнення відповідних правозахисних відносин є факт учинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом (ч. 1 ст. 2 Кримінального кодексу України [5]).

Цивільно-правовий і кримінально-правовий захист здійснюється у формі правосуддя, відповідно, в цивільних і кримінальних справах. Щодо адміністративно-правового захисту слід зазначити, що коло його форм не обмежується лише правосуддям у справах адміністративної юрисдикції, що здійснюється адміністративними судами, але й існують позасудові форми правового захисту. Вказане стосується реалізації права суб'єкта інтелектуальної власності (творця відповідного об'єкта та інших осіб, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору, згідно зі ст. 421 Цивільного кодексу України) звернутись зі скаргою до органу виконавчої влади, уповноваженого здійснювати правозахисну діяльність, або до прокуратури. Таке право визначене Законами України «Про звернення громадян» [6] та «Про прокуратуру» [7].

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про звернення громадян», скарга – звернення з вимогою про поновлення прав і захист законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю), рішеннями державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, посадових осіб. Саме така сутність скарги визначає її віднесення до однієї з форм правового захисту. Компетенція прокурора щодо розгляду скарг про порушення прав громадян та юридичних осіб, крім скарг, розгляд яких віднесено до компетенції суду, визначена ч. 1 ст. 12 закону України «Про прокуратуру».

Сутність терміна «захист» щодо права інтелектуальної власності розкривається вченими через сукупність заходів, спрямованих на визнання та відновлення прав у випадку їх порушення (В.Д. Базилевич [2]), діяльність «відповідних державних органів, перш за все правоохоронних і контролюючих, та їх посадових осіб щодо поновлення порушеного права на об'єкт інтелектуальної власності, припинення таких порушень, а також створення необхідних умов для притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у вчиненні протиправних дій, внаслідок яких було завдано шкоди правам та законним інтересам суб'єктів інтелектуальної власності» (І.Г. Запорожець [8, с. 6]). Цікавий підхід запропоновано Т.О. Скрипко, яка визначає сутність категорії «захист інтелектуальної власності» як інструмент правового й економічного регулювання винахідницької діяльності, оскільки дає змогу зберігати право власності та одержувати прибуток від винаходів чи нововведень [9].

Поряд із наведеними підходами вчених щодо визначення терміна «захист інтелектуальної власності» слід вказати на розкриття сутності правозахисної функції держави в теорії права та визначення особливого роду правоохоронної діяльності щодо вирішення юридичної справи в доктрині адміністративного права. Так, правозахисна функція – забезпечення захисту урегульованих нормами права суспіль-

них відносин від будь-яких посягань, відновлення правового стану суб'єктів права, інтересів суспільства, законності і правопорядку в разі їх порушення [10, с. 138]. Зміст особливого роду правоохоронної діяльності, пов'язаної з реагуванням із боку держави на порушення вимог правових норм, полягає у вирішенні юридичної справи, здійсненні правового захисту порушених або оспорюваних інтересів, винесенні державно-владного рішення про застосування відповідної санкції, відновленні порушеного права [11, с. 214–215].

Виходячи з наведених вище наукових положень учених щодо сутності категорій «захист права інтелектуальної власності», «правозахисна функція», «правоохоронна діяльність особливого роду», можна зазначити про сутність правозахисної діяльності в адміністративно-правових відносинах. Вона полягає в реагуванні з боку держави на порушення встановлених правовими нормами правил поведінки, стосується запобігання і припинення порушень, притягнення винних до відповідальності, відновлення порушеного права.

Наступним кроком наукового аналізу є визначення терміна «суб'єкт адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності». Звернення до наукових праць дозволяє виділити цікавий підхід, запропонований О.В. Бачуном, щодо визначення поняття «суб'єкт адміністративного судочинства». Цей підхід, хоча і презентований у галузі судової адміністративної юрисдикції, проте дозволяє визначитись із межами відповідного поняття. Так, О.В. Бачун суб'єктом адміністративної юрисдикції називає особу, яка відповідно до закону набуває права й обов'язки в адміністративних процесуальних відносинах, залучається до відправлення правосуддя, з наданням процесуальних можливостей досягнення правового результату [12, с. 8].

Виходячи із запропонованого підходу, суб'єктом певних правовідносин може вважатись особа, яка законом наділена потенційною здатністю набувати права у правовідносинах та їх реалізовувати. О.Ф. Скакун, вказуючи на різницю між категоріями «суб'єкт права й учасник правовідносин», зазначає наступне: 1) суб'єкт права є потенційним учасником правовідносин; 2) суб'єкти права можуть утілити (реалізувати) свої права й поза правовідносинами; 3) суб'єкти права можуть володіти лише правоздатністю, а для учасників правовідносин необхідна дієздатність [10, с. 402].

Отже, на підставі підходу, запропонованого О.Ф. Скакун, та відповідно до предмета наукового аналізу можна виділити суб'єктів права захисту інтелектуальної власності й учасників правозахисних відносин у сфері інтелектуальної власності. Проте категорія «суб'єкт права захисту» охоплюватиме й тих суб'єктів, які потребують захисту, й тих, які уповноважені державою на здійснення захисту права інтелектуальної власності. Учасниками ж правозахисних відносин також можуть бути й ті, й інші суб'єкти, якщо вони є дієздатними.

Така точка зору цікава, проте в контексті розвитку доктрини правового захисту інтелектуальної власності. У вузькому сенсі суб'єкт адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності може бути визначений як особа, що відповідно до закону набуває права й обов'язки в адміністративних правозахисних відносинах, реалізує такі права з метою досягнення конкретного результату щодо запобігання

і припинення порушень права інтелектуальної власності, притягнення винних до відповідальності, відновлення порушеного права.

Звернення до чинного законодавства дозволяє до суб'єктів адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності віднести такі організації:

- адміністративні суди;
- Державну службу інтелектуальної власності України;
- адміністративні юрисдикційні органи;
- Антимонопольний комітет України;
- Державну митну службу України;
- органи, уповноважені щодо розгляду скарг громадян на порушення у сфері інтелектуальної власності, згідно із Законами України «Про звернення громадян», «Про прокуратуру».

Так, відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 17 Кодексу адміністративного судочинства України юрисдикція адміністративних судів поширюється на спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності [13].

Правозахисні повноваження Державної служби інтелектуальної власності України ґрунтуються на нормах декількох нормативно-правових актів. Насамперед Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), яким встановлено право державних інспекторів із питань інтелектуальної власності складати протоколи про адміністративні правопорушення (ст. 255) [14], а також приписах підпунктів 6, 23 п. 4 Положення про Державну службу інтелектуальної власності України, затвердженого Указом Президента України від 08.04.2011 р. № 436/2011, якими визначено, що ця Служба організовує проведення перевірок суб'єктів господарювання на предмет дотримання законодавства у сфері інтелектуальної власності, здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням суб'єктами господарювання всіх форм власності вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності [15]. Крім того, згідно з Положенням про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Державної служби інтелектуальної власності, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 17 травня 2002 р. № 674, державні інспектори уповноважені застосовувати спеціальні заходи, наприклад, проведення огляду та вилучення в суб'єктів господарювання з метою вивчення на необхідний строк, але не більше 30 днів, об'єктів права інтелектуальної власності в разі, коли є обґрунтована підстава підозрювати вчинення порушення вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності; вживати в установленому законом порядку спеціальних заходів, у тому числі опечатувати та (або) вилучати вироблені, імпортовані чи підготовлені до експорту з порушенням вимог законодавства диски й матриці, обладнання й сировину для їх виробництва, що не відповідають вимогам законодавства, зокрема не пристосовані для нанесення спеціального ідентифікаційного коду, на період до вирішення питання в судовому порядку тощо [16].

До адміністративних юрисдикційних органів доцільно віднести ті, які уповноважені складати протоколи про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності. Їх перелік постає зі ст. 255 Кодексу України про адміністративні

правопорушення, якою встановлено осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення. Адміністративна відповідальність за такі правопорушення передбачена ст. 51-2, 164-9, 164-13, 186-7 КУпАП. До них слід віднести органи внутрішніх справ, органи державної податкової служби, державних інспекторів з охорони прав на сорти рослин, органи управління кінематографією та органи управління архівною справою і діловодством (за ст. 186-7 КУпАП у частині недоставляння або порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника аудіо-, візуальної, аудіовізуальної продукції), спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань реалізації державної політики у сфері телебачення й радіомовлення, інформаційній та видавничій сферах (за ст. 186-7 КУпАП у частині недоставляння або порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника видань), державних інспекторів із питань інтелектуальної власності.

Включення Антимонопольного комітету України до переліку суб'єктів адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності визначається, зокрема, Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [17], яким передбачена відповідальність за неправомірне використання чужих позначень, рекламних матеріалів, упаковки (ст. 4). Це порушення уведено до переліку порушень, які визнаються як недобросовісна конкуренція. При цьому виникає питання про правову природу процесуальної форми розгляду Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями справ про недобросовісну конкуренцію, адже відповідно до ст. 27 зазначеного Закону справи про недобросовісну конкуренцію розглядаються Антимонопольним комітетом України та його територіальними відділеннями в порядку, визначеному цим Законом, законами України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», «Про Антимонопольний комітет України» та іншими актами законодавства України.

Правозахисні повноваження Державної митної служби України ґрунтуються на нормі п. 9 ч. 1 ст. 544 Митного кодексу України, яким визначено серед завдань митної служби сприяння захисту прав інтелектуальної власності, вжиття заходів щодо запобігання переміщенню через митний кордон України товарів із порушеннями охоронюваних законом прав інтелектуальної власності [18].

Суб'єктів захисту права інтелектуальної власності доцільно розділити на такі групи залежно від сутності й характеру повноважень: 1) спеціальний суб'єкт – суб'єкт інтелектуальної власності (творець об'єкта інтелектуальної власності та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності); 2) владний суб'єкт; 3) прокуратура; 4) адміністративний суд. Виділення адміністративного суду в окрему групу суб'єктів захисту права інтелектуальної власності ґрунтується на особливостях його правового статусу та процесуальної діяльності. Так, правовий статус постає з Конституції України, а процесуальна діяльність здійснюється у формі правосуддя, яка принципово відрізняється від іншої позасудової процесуальної діяльності. Статус прокуратури як єдиного владного органу, який здійснює свою правозахисну діяльність у формі представництва в судах, а також реагування на скарги суб'єктів інтелектуальної власності,

урегульований Конституцією України. Щодо інших владних суб'єктів – їх правозахисна діяльність ґрунтується на спеціальних законах і підзаконних актах. До них віднесено адміністративні юрисдикційні органи, Державну службу інтелектуальної власності України (у частині здійснення контролю та нагляду), Антимонопольний комітет України, Державну митну службу України, а також органи, уповноважені щодо розгляду скарг громадян на порушення у сфері інтелектуальної власності згідно із Законом України «Про звернення громадян».

Література

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст.141.
2. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність // Офіційний веб-портал Pidruchniki. Ws. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/11151212/ekonomika/ohorona_zahist_prav_intelektualnoyi_vlasnosti.
3. Харитонova О.І. Правовідносини інтелектуальної власності, що виникають внаслідок створення результатів творчої діяльності (концептуальні засади) : монографія / О.І. Харитонova. – Одеса : Фенікс, 2011. – 346 с.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
5. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 21. – Ст. 920.
6. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. № 393/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
7. Про прокуратуру : Закон України від 05.11.1991 р. № 1789-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 53. – Ст. 793.
8. Запорожець І.Г. Адміністративно-правові засади управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності : автореф. дис. к. ю. н. : спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / І.Г. Запорожець ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2006. – 21 с.
9. Скрипко Т.О. Захист інтелектуальної власності // Офіційний веб-портал Pidruchniki. Ws. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/12090810/menedzhment/zahist_intelektualnoyi_vlasnosti#515.
10. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. – 3-тє вид. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 524 с.
11. Адміністративне право : підручник [текст] / за заг. ред. Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй. – Х. : Право, 2010. – 624 с.
12. Бачун О.В. Правовий статус суб'єктів адміністративного судочинства : дис. к. ю. н. : спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / О.В. Бачун ; Інститут законодавства Верховної Ради України. – К., 2010. – 206 с.
13. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – Ст. 1918.
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
15. Про затвердження Положення про Державну службу інтелектуальної власності України : Указ Президента України від 08.04.2011 р. № 436/2011 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 29. – Ст. 1244.
16. Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Державної служби інтелектуальної власності : постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.2002 р. № 674 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 21. – Ст. 1042.
17. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 36. – Ст. 164.
18. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 32. – Ст. 1175.

Анотація

Колесніченко В. В. Поняття «суб'єкт адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності» та класифікація суб'єктів. – Стаття.

Статтю присвячено обґрунтуванню поняття «суб'єкт адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності» та здійсненню класифікації суб'єктів. Для вирішення зазначеної проблеми визначено сутність категорії «захист» щодо права інтелектуальної власності. Суб'єкт адміністративно-правового захисту інтелектуальної власності визначено як особу, що відповідно до закону набуває права та обов'язки в адміністративних правозахисних відносинах, реалізує такі права з метою досягнення конкретного результату щодо запобігання і припинення порушень права інтелектуальної власності, притягнення винних до відповідальності, відновлення порушеного права. Запропоновано наступну класифікацію суб'єктів залежно від сутності й характеру повноважень: 1) спеціальний суб'єкт – суб'єкт інтелектуальної власності (творець об'єкта інтелектуальної власності та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності); 2) владний суб'єкт; 3) прокуратура; 4) адміністративний суд. Вказано, що запропонована класифікація не є остаточною.

Ключові слова: адміністративно-правовий захист, суб'єкт адміністративно-правового захисту, право інтелектуальної власності.

Аннотация

Колесниченко В. В. Понятие «субъект административно-правовой защиты интеллектуальной собственности» и классификация субъектов. – Статья.

Статья посвящена обоснованию понятия «субъект административно-правовой защиты интеллектуальной собственности» и классификации субъектов. Для решения этой проблемы определено содержание категории «защита» относительно права интеллектуальной собственности. Субъект административно-правовой защиты интеллектуальной собственности определен как лицо, которое в соответствии с законом приобретает права и обязанности в административных правозащитных отношениях, реализует такие права с целью достижения конкретного результата по предупреждению и пресечению нарушений права интеллектуальной собственности, привлечению виновных к ответственности, восстановлению нарушенного права. Предложена следующая классификация субъектов в зависимости от содержания и характера полномочий: 1) специальный субъект – субъект интеллектуальной собственности и иные лица, которым принадлежат личные неимущественные и (или) имущественные права интеллектуальной собственности); 2) властный субъект; 3) прокуратура; 4) административный суд. Указано, что такая классификация не является окончательной.

Ключевые слова: административно-правовая защита, субъект административно-правовой защиты, право интеллектуальной собственности.

Summary

Kolesnychenko V. V. The concept «subject of administrative and legal protection of intellectual property» and the classification of subjects. – Article.

This article is dedicated to the substantiation of the term “subject of the administrative protection of IP right” and to the fulfillment of subjects’ classification. In order to solve the said issue the gist of a category “protection” was defined regarding IP right. The subject of administrative protection of intellectual property is defined as a following person: in accordance with the law it acquires rights and obligations in administrative law-enforcement relationships; carries out such rights aiming to achieve particular result regarding prevention and termination of IP right infringement, hold liable a guilty party and renew a violated right. Depending on the substance and character of authority the following subjects’ classification suggested: 1) specific subject – subject of intellectual property (creator of the IP object and the other persons, which possess pecuniary and non-proprietary rights); 2) public authority; 3) prosecutor’s office; 4) administrative court. It is said that suggested classification is an open-ended.

Key words: administrative protection, subject of administrative protection, IP right.